

paper de vidre

segona època contes

JORDI COSTA

18 Desembre 2018

Jordi Costa acaba de fer-ne cinquanta. D'aquests, trenta els ha ballat. Ho diu literalment perquè s'ha guanyat la vida fent classes de ball: vals, salsa, Rock, Lindy-Hop, Tango... És llicenciat en història. Carrera que va fer més per caprici i per gust (n'hi va donar molt) que no per ganes de fer d'historiador. Als trenta anys va començar a tresscar muntanyes amunt i i avall. Li encantava córrer però el seu malsaurat maluc va dir prou quan en tenia quaranta-set. S'ha acabat el córrer i també el ballar. Li va dir el metge. Només sap fer allò que li agrada i, si mira enrere, en aquesta història només falta una cosa que no ha dit fins ara i que importa aquí: des que va entendre la lògica d'ajuntar lletres no ha parat de llegir com un condemnat encenent un llibre amb la butlleta d'un altre. Així doncs, i amb una lògica molt poc cartesiana, es va dir: No pots ballar ergo munta una llibreria. I aquí el teniu.

Pere Calders (Barcelona, 1912-1994) és un dels escriptors més llegits de la literatura catalana, especialment destacat com a contista. Es dona a conèixer a principis de la dècada de 1930 amb dibuixos, articles i contes a diaris i revistes. Als vint-i-quatre anys publica els primers llibres: el recull de contes *El primer arlequí* i la novel·la curta *La glòria del doctor Larén*. Exiliat a Mèxic durant vint-i-tres anys, on coincideix amb el seu cunyat, l'escriptor Avel·lí Artis Gener, en Tisner, escriu els que han estat considerats els seus millors textos, que tenen des del primer moment el reconeixement de la crítica. Sobresurten els contes *Cròniques de la veritat oculta* (1955) -el conte que publiquem avui és d'aquest recull-, *Gent de l'alta vall* (1957), i la novel·la *Ronda naval sota la boira* (1966). Torna a Catalunya el 1962, es dedica a feines editorials i col·laboracions periodístiques i encara disposa de temps per escriure *L'ombra de l'atzavara* (1964), amb la qual guanya el Premi Sant Jordi. A la dècada de 1980 li arriba la popularitat arran de l'èxit del muntatge teatral *Antaviana*, creat per la companyia Dagoll Dagom i basat en contes seus. Des d'aleshores es van reeditant tots els seus llibres i encara se'n publiquen de nous amb contes inèdits. Rep el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes (1986) i poc abans de morir és distingit amb el Premi Nacional de Periodisme (1993).

El perquè de la tria

La vida dins un puny embolicat amb una gasa. Caldere en estat pur: allò inversemblant barrejat amb tot de detalls quotidians i anodins. Sorpren la facilitat amb què la normalitat, el que anomenem dia a dia, acaba menjant-se el fet indubtablement inusual per no dir paranormal. Evidentment, aquest no és l'únic conte de Caldere amb aquestes característiques. Així doncs, per què he triat aquest i no un altre del mateix autor? No ho sé. De fet no sé què em passa amb aquesta història, però em té enamorat i potser és perquè al contrari del que sol passar amb l'enamorament, després de visitar-lo mil i una vegades, mai no m'ha decebut. O potser és la idea primera de la història. La d'atrapar una vida que se t'escapa amb el puny i saber que ja mai més no el podràs tornar a obrir. O les reaccions totalment absurdes, per com en són de quotidianes, dels seus amics i familiars (meravellosa l'escena a casa la promesa, quan la resposta d'ella davant d'un fet tan extraordinari és la de substituir la gasa per un quant de punt). Potser és pel seu enigmàtic títol del qual encara no n'he tret del tot l'entrellat. Sembla ser que tot el conte transcorre en un paisatge àrid -la presència constant de la sorra, les palmeres, els camells..., però alhora estem en una ciutat -hi ha cases, feines, sogres i tietes dispersades per tot el conte. Una ciutat en un oasi perdut enmig del Sàhara, potser? Però tot sembla tan proper..., no hi ha res d'exòtic. I després hi ha el final, un final líric i màgic que a mi, potser per la presència d'un circ, em fa recordar al més gran Fellini. Un final que acaba amb una frase... -ai l'última frase del conte! Que gran que és Caldere!

El desert

A la fi d'un mes de juny amable, aparegué l'Espol amb la mà dreta embenada, marcant el puny clos sota la gasa. La seva presència, plena d'aspectes no coneguts abans, feia néixer pressentiments, però ningú no podia imaginar l'abast del cop que l'ajupia.

L'expressió del seu rostre, que no havia suscitat mai cap interès, prenia ara l'aire de victòria plena de tristesa tan propi de les guerres modernes. El dia en el qual la seva vida sofrí el canvi no havia estat anunciat en cap aspecte. Va llevar-se amb el mal humor de sempre i passejava pel pis, del bany al menjador i del menjador a la cuina, per veure si el caminar l'ajudava a despartar-se. Tenia un dolor al costat dret i un ofec lleuger, dues molèsties que sentia juntes per primera vegada i que creixien tan de pressa que l'alarma el desvetllà del tot. Arrossegant els peus i recolzant-se en els mobles que trobava, retornà a la cambra i s'assegué a la vora del llit per a començar una agonia.

La por va cobrir-li tot el cos. Lentament, la salut se li enfilava per l'arbre dels nervis amb l'intent de fugir-li per la boca, quan es produí a temps la rebel·lió de l'Espol: en el moment del traspàs, aferrà alguna cosa amb la mà i va tancar el puny amb força, empresonant la vida. El dolor del costat cessà i la respiració esdevingué normal, amb un gest d'alleujament, l'Espol va passar-se la mà esquerra pel front, perquè la dreta ja la tenia amatent a una nova missió.

La prudència aconsellava no especular amb possibilitats massa diverses. Estava segur, des del primer instant, que una sola cosa valia la pena: no obrir el puny per res. En el palmell s'agitava lleument, com un peix petit o una bola de mercuri, la vida de l'Espol.

Per tal d'evitar que un oblit momentani pogués perjudicar-lo, adoptà l'artifici d'embolicar-se la mà, i, tranquil·litzat a mitges, va traçar-se un pla provisional de primeres providències. Aniria a veure el gerent de la casa on treballava, demanaria consell al metge de família i als amics, i procuraria anar posant el fet en coneixement de les persones amb les quals l'urien més lligams.

Així fou la nova aparió de l'Espol. Amb la cara transformada (un estupor tot natural no va deixar-lo més) caminava pel carrer amb la mirada absent. Els ciutadans, a qui semblava estar acostumats a veure tantes coses, intuïen que aquella bona era diferent i sovint es giraven per mirar-la d'una manera furtiva.

Avui, a mig matí, el gerent escolta la relació amb un interès progressiu. Quan l'Espol li diu que es veu obligat a deixar la feina perquè ja no podrà escriure mai més amb la mà dreta, replica:

—No veig la necessitat d'anar de pressa. Això, de vegades, se'n va de la mateixa manera que ha vingut...

—És definitiu —contestà l'Espol—. El dia que deslogués el puny per agafar la ploma, se m'escaparia la vida.

—Podríem passar-lo al departament de preparació i connexió de subcontractes de compra.

—No.

El gerent, que fa prop de cinc anys que espera una oportunitat per treure l'Espol, es resisteix ara a prescindir-ne. Primer es mostra conciliador, després insinua augments de sou (sense comprometre's massa) i acaba cedint del tot. Podien acordar una ampliació de les vacances i anticipar-les.

—No.

—I com es guanyarà la vida?

—La tinc aquí, ara —diu mostrant el puny dret—. És la primera vegada que la puc localitzar i he de trobar l'estil de servir-me'n.

Mentre surt del despatx, el segueix la veu del patró, que, encuriósit, li demana que no s'oblidi de tenir-lo al corrent.

Una hora després, el metge de la família escolta el relat amb una atenció freda. Està cansat, cansat de tantes històries de malalts i va fent que sí amb el cap, formulant a intervals preguntes i preguntes perquè sí: «Tusses a les nits?», «Has tingut la difèria?», i d'altres igualment impregnades de misteri. Al final, opina que es tracta d'una pertorbació de tipus al·lèrgic, prescriu un pla de nodriment i, de més a més, aplica a l'Espol 500.000 U. I, de penicil·lina. A punt d'acabar la visita, parla d'una escola suïssa per a incapacitats parcials, on ensenyen a escriure amb la mà esquerra en un període aproximat de sis mesos.

Altra vegada al carrer, l'Espol sent l'encantament d'una nova importància que el revesteix. S'encamina a casa de la seva promesa i li ho explica tot. Ella té d'antuï una rauxa de sol·licitud maternal; s'entesta a aplicar draps calents damunt la mà tancada, i, davant la negativa de l'Espol a consentir-hi, diu que aquella bona és horrible i que li

teixirà un guant per a puny clos, sense dits. La noia s'entusiasma amb la idea i es desentén de la presència d'ell; crida la seva mare i li diu:

—Mira: a l'Enric, se li escapava la vida i va ésser a temps d'agafar-la amb la mà. Ara l'ha de dur sempre tancada perquè no li fugi definitivament.

—Ah!

—I jo deia que podríem fer-li una bossa de punt, d'un color suau, perquè no hagi de portar aquesta gasa.

La mare hi pren un interès discret.

—Sí —opina—, com allò que vam fer per la Viola quan es va trencar la pota.

Mare i filla inicien un apart. L'Espol, abandonat, se'n va, i l'acompanya fins a la porta la remor d'unes paraules: «Punt d'arròs? No. Ull de perdiu... Tants punts i minvar, tants punts i minvar...».

Maquinalment, trepitjant la sorra invisible, l'Espol se'n va a casa del seu millor amic. El troba i li explica el singular succés. I l'amic (mai ningú no sabrà per què) sent enveja i li dóna per parlar d'altres coses: «Res, distreu-te. A mi sí que —pel maig farà dos anys— va passar-me un cas realment extraordinari. Un dilluns...». Mentre entraona, pensa el partit que ell trauria d'una situació com aquella, i el marriment li va opacant la veu.

Vet aquí un silenci, trencat pel leuíssim oreig que ondula les dunes. L'amic fa veure que el tedi l'aballeix i ni escolta el visitant, que, tot anant-se'n, diu:

—És la vida, saps? Aquí, mira —i estén el puny i l'alça a l'altura dels ulls—. Ara mateix la sento, com un grill. Si tanco els dits amb força, torna a començar l'ofec.

Se'n va, perquè necessita respirar l'aire lliure. La ciutat és gran, i ell camina cap a l'est; de passada, veu la botiga d'un llibreter conegut seu. El llibreter no és àgil d'esperit i pensa, pensa... Després, s'acosta a l'Espol i amb l'índex estén li toca el puny.

—Fa mal?

—No.

L'home entra de sobte en un estat d'exaltació.

Amb el rostre il·luminat, agafa l'Espol pel braç i explica:

—D'un cap de segle a l'altre, tothom fa el que li sembla. Però jo, si fos de vós, pujaria al terrat de casa, em trauria la bona i així que passés el primer vol de coloms obriria la mà.

Quan torna al carrer, la solitud poblada li entela el cor. La placa indicadora d'un òmnibus li recorda una adreça familiar, i corre per atrapar el vehicle. Una germana de la seva mare habita una casa prop del parc de l'Est. És una dona vella, que es complau a viure rodejada de treballs de marqueria, de mobles amb incrustacions de nacre i de parets entapissades de vellut vermell. La dama distreu els ocis fent fruites i sants de cera, que tanca en campanes de vidre amb peanya de caoba.

L'Espol saluda la seva tia besant-li la mà i comença la relació sense més preàmbuls. D'antuvi, la senyora expressa un criteri tancat; aconsella deixar-se de beneiteries, treure's la bena i obrir immediatament la mà.

—Només de pensar-hi em ve un cobriment de cor...

—Inútil! Un home ha d'ésser un home i fora. Què? Voldràs durar així? La vida s'ha d'orejar, i si la vas portant encofurnada t'apagaràs com un ble curt, sense pena ni glòria.

l riu amb un posat seriós, tot estirant-se les mitenes.

«Treu-te la bena, treu-te la bena...». Un raig de llum reproduceix un reflex rar en els ulls de la dama, i l'Espol coneix el primer miratge. A poc a poc, es va desembolicant la gasa, però quan ja té la mà lliure el deixondeix el soroll d'un motor d'avió i emprèn la fugida.

Sense la protecció de la bena li augmenta la por latent. Prem els dits i, per estar més segur, es posa el puny a la butxaca. El vent, apagat per tothom menys per ell, alça la sorra; i l'Espol es protegeix mig cloent els ulls. Deixa un clap de palmeres a la seva dreta, travessa el parc i el comença a torturar la set. Camina, camina enfonsant els peus, i sent com li cruix la pell resseca del rostre. En l'erm eixut del seu pensament, petites llums s'encenen d'ací i d'allà i s'extingeixen de seguida; li entra la nostàlgia de quan portava la vida sense sentir-se'n, i la calor l'oprimeix.

Una música llunyana li fa alçar el cap, i veu la silueta d'una caravana de gent i camells que s'acosta. Sent que li estiren l'americana i, en tombar-se, troba la mirada esbalaïda d'una petita captaire.

L'Espol, en plena desesperança, s'ajup i ho explica tot a la nena, demanant-li consell.

—Jo —diu ella— posaria el puny dins una gerra d'aigua i esperaria un somni sense temps.

Una refracció inexplicable els volta d'ombres, i l'Espol reprèn camí; en el paisatge desolat que li pertany, el simun fa anar en revoltí les coses i les idees. Els camells s'acosten lentament, i ell s'asseu per veure'ls passar. El so d'un timbal trenca la boina baixa de sorra, i unes lletres vermelles ratllen les ninetes de l'Espol: «Circ Donamati. Tres pistes, tres. Pròxim debut».

Està a punt de deixar-se vèncer per l'ensonyament, mentre segueix la parada amb un lleu moviment de cap. Una trapezista rossa, muntada a cavall, li fa un gest de salutació amb la mà, ple de gràcia, i l'Espol, distret, correspon estirant el braç dret i descioent el puny.

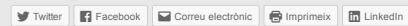
Un floc de color d'ambre s'escapa, i ell, sobresaltat, intenta agafar-lo, però no ho aconsegueix. S'aclofa a poc a poc, amb l'àngünia inexpressable d'haver oblidat oberta una gran clau de gas.

1952

© Hereus de Pere Calders, 1994.

Pere Calders, «El desert»,
Cròniques de la veritat oculta, Edicions 62,
Barcelona, 2013.

Comparteix això:

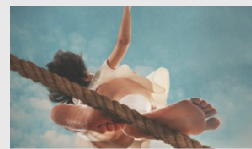
Relacionats

Judit Neddermann
A "El recuperat"

Jordi Mas López
A "El traduït"

Carlota Gurt
A "L'avancat"

Categoria : El recuperat

Etiquetes : Jordi Costa, Pere Calders

← Anna Porquet Botey

Damià Bardera →